

ЧИ ВАРТО БОЯТИСЯ ЗАСИЛЛЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ?

Димовська А. К.

кандидат філологічних наук,

викладач вищої категорії циклової комісії української філології

Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»

м. Балта, Одеська область, Україна

Певно, не існує в історії людства такого винаходу, який миттєво б здобув загальне визнання, не наражаючись на скептиків, критиків, опонентів. Загартована довгим і важким еволюційним шляхом людина схильна піддавати сумнівам будь-які відкриття, гарячково аналізуючи, «кому це вигідно». Дивовижно, наскільки стійкою є ця тенденція навіть у наш час, незважаючи на науково-технічний прогрес останнього століття та відкритість сучасної науки. Ризикну зауважити, що прагнення обивателів відстежити детермінантні зв'язки між винаходами та їхніми наслідками у ХХІ ст. є виявом конспірологічного світогляду – архаїчного за походженням та непроминального за суттю, у чому можемо переконатися, якщо бодай побіжно пригадаємо протистояння «вакцинаторів» та «антиваксерів» ковідної доби. Ось і штучний інтелект (далі – ШІ), який стрімко розвинувся і став сьогоднішньою реальністю, викликає у суспільстві численні дискусії. Зокрема, в освітянському середовищі небезпідставно обговорюється уже визрілий виклик, який полягає у масовому використанні учнями та студентами ШІ для виконання домашніх завдань, написання рефератів, творів та есе тощо. Найбільш помисливі учасники таких суперечок наполягають на тому, що ще трохи – і ШІ «захопить світ». Що ж, можливо, я надто оптимістично ставлюся до проблеми, та, на мою думку, у страху завеликі очі. Упевнена: освіта майбутнього не перетвориться на роботизовану версію себе, а використання ШІ в освітніх закладах не спровокує бунт машин.

Насамперед, для обґрунтування своєї позиції я б хотіла провести аналогію між ШІ та остаточною перемогою писемної літературної традиції над усною. Як відомо, у стародавньому світі одним із надзвичайно цінних умінь людини вважався сторітелінг. Люди, які вміли захоплювати оповідати різноманітні історії, ставали не лише першими авторами легендарних часів – вони мали змогу зробити кар'єру при дворі того чи іншого правителя або ж провести все своє життя в мандрах, пізнаючи неосяжний світ і розповідаючи про нього

очочим послухати. Талант оповідача відкривав перед такими людьми значно ширші перспективи, порівняно з їхніми сучасниками. Залишаючи у спадок людству прецікаві літературні пам'ятки, дбайливо записані й упорядковані нащадками, перші автори часто самі легендаризувалися, перетворюючись на персонажів інших оповідей, у яких вони, завдяки своєму дару, перемагали чудовиськ, обдурювали ворогів, проходили інтелектуальні випробування тощо. Іноді з часом забувалися їхні імена. Так стало, до прикладу, «Гомерівське питання», не розв'язане до наших днів. Однак, винайдення писемності поставило під загрозу усну традицію оповіди. Наприклад, Сократ був переконаний у тому, що «цей винахід вселить у душі учнів забутливість внаслідок занедбання вправ для вироблення пам'яті. Адже, покладаючись на письмо, вони будуть пригадувати за допомогою зовнішніх знаків, а не завдяки внутрішній силі. <...> і їм буде здаватись, ніби вони багато знають, натомість здебільшого залишаючись невігласами, ще й нестерпними в спілкуванні» [2, с. 298]. Особливе занепокоєння викликала в Сократа неконтрольованість і беззахисність записаних слів, які переживуть смерть промовця і можуть бути потрактовані зовсім не так, як мислив автор: «Він (текст – *А.К. Димовська*) не знає, до кого має промовляти, а до кого – ні. А коли його зневажають і незаслужено ганьблять, він потребує допомоги свого творця, бо сам не в змоззі себе захистити чи собі допомогти» [2, с. 299]. Дивовижно, як рішуче Сократ, один із найпрогресивніших філософів свого часу, відкидав революційний винахід, який саме тоді ставав дедалі доступнішим і відкривав перед людством нові можливості. Натомість, усупереч його побоюванням, оте «уникнення письма» (не в останню чергу завдяки зусиллям Платона, який, проти волі свого вчителя, зберіг його спадщину, записуючи її у формі діалогів), «наполягання на особистому, живому навчанні», на думку М. Пухнера, знову перетекло в літературу: «Слова вчителів стали текстами, текстами, які ми можемо читати нині і які втягують нас у коло учнів, що утворилося навколо цих учителів. Здається, вони дуже особисто звертаються і до нас крізь час і простір» [3, с. 91]. Писемна традиція не знищила попереднього усного надбання і навряд чи зробила людство менш розумним, навпаки, як бачимо з історичної перспективи, винайдення письма дозволило зберегти для прийдешніх поколінь мудрість минулого, яка могла бути втрачена навіки.

Наступним етапним винаходом на шляху акумуляції словесного надбання роду людського стало книгодрукування, з тією різницею, що друкарський станок кинув виклик тепер уже сакралізованій традиції письма, переписування, у т.ч. священних текстів, а масштаби і швидкість поширення друкованої продукції вражали навіть Гутенберга, який, однак, швидко зорієнтувався в тогочасній ринковій ситуації і взявся за друк текстів для церкви (у т.ч. бланків для індульгенцій і,

врешті, Біблії). За іронією долі, винахід Гутенберга зіграв з церквою злий жарт, адже сприяв надшвидкому (як на тоді) поширенню «95 тез» Мартіна Лютера, які запустили процес Реформації. Однак, питання щодо сумнівів багатьох сучасників Гутенберга в спроможності створити за допомогою станка книгу такого ж рівня якості й художньої майстерності, як це робили професійні середньовічні каліграфи й художники, котрі присвячували цьому ремеслу ціле життя, було остаточно розв'язане: «Гутенберг перевершив власне завдання і створив новий стандарт, за яким у подальшому оцінюватимуть книги. <...> машина перемогла людську руку» [3, с. 197]. Форма збереження текстів знову зазнала змін, та хіба сьогодні можна про це шкодувати?

Третім викликом для, здавалось, сформованої книжної традиції Нового часу стало винайдення електронних носіїв інформації – жорстких дисків, дискет, CD, DVD, флеш-пам'яті тощо, які відкрили нові можливості перед людством і втілилися, стосовно сфери читання і вишуканої словесності, у формі електронних книжок / рідерів, неабияк спантеличивши консерваторів і традиціоналістів та провокуючи численні дискусії щодо «бездуховності» читання з екрану порівняно з тим самим процесом за посередництва паперової книги з притаманним їй шурхотінням сторінок, запахом фарби і т.п. Однак, як стверджує У. Еко, «зміни книжки як об'єкта не змінили ні її функцій, ні синтаксису уже понад п'ятсот років. Книжка – це як ложка, молоток, колесо чи ножиці. Один раз винайшли – і покращити вже неможливо» [1, с. 15]. Тож поява електронних рідерів лише дозволила унаочнити «те, чим книжка і не припиняла бути, ще навіть до винайдення друку» [1, с. 15] – Текст як трансцендентну сутність, що існує поза часом і простором, незалежно від форм фіксації.

Таким чином, можемо дійти висновку, що в основу всіх трьох описаних протистоянь покладено не що інше, як одвічний конфлікт між традицією і новаторством, підсвідомий страх перед нововведеннями і наслідками їх упровадження. Однак, як бачимо, ані винахід писемності, ані створення друкарського станка чи комп'ютера і відповідних засобів для зберігання інформації не спричинили Апокаліпсису, не нівелювали попередніх здобутків людства, не знецінили генія людського мозку, натомість стимулювали нові й нові відкриття, безперечно, змінюючи світ, однак не применшуючи значення людини в ньому. Ось чому я переконана в тому, що ШІ, попри всю революційність цього винаходу, з часом, після першої хвилі надмірного використання та зловживання, перетвориться на одну з поширених освітніх технологій. Вона, як і решта, не буде позбавлена недоліків, однак, дозволить інакше і, можливо, якісніше розв'язувати певні завдання і здобувачам освіти, і вчителям / викладачам / науковцям. Відтак, перспективний план освітян усього світу має зводитися до конструювання такої стратегії використання ШІ, яка дозволить у близькому майбутньому реалізувати

потенціал його інструментарію (зокрема ідеться про ChatGPT) з максимальною користю для всіх учасників освітнього процесу.

Список посилань

1. Еко У., Кар'єр Ж.-К. Не сподівайтесь позбутися книжок / Переклад з франц. Ірини Славінської. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.
2. Платон. Діалоги: пер. з давньогрецької / передмова В.В. Шкоди, Г.М. Куц. Харків: Фоліо, 2022. 349 с.
3. Пухнер М. Писаний світ. Як література формує історію / пер. з англ. А. Бондаря. Київ: Темпора, 2022. 460 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-57>

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У РОБОТІ З НОТНИМ МУЗИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Димовський Р. Ф.

*викладач першої категорії,
старший викладач циклової комісії викладачів мистецтва
Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»
м. Балта, Одеська область, Україна*

Сучасне музичне мистецтво надзвичайно розмаїте, а інформаційні технології роблять його ще й широко доступним (у всіх можливих форматах – аудіо– і відеозаписи, нотні партитури на спеціалізованих сайтах, файлообмінниках тощо). З одного боку, це сприяє урізноманітненню репертуарів творчих колективів, дає можливість їхнім керівникам долучатися до виконавських мейнстримів та вдовольняти актуальні суспільні запити, з іншого боку – може провокувати випадки порушення академічної доброчесності, права на інтелектуальну власність, адже виникає велика спокуса скористатися чужими доступними назагал наробками, не вдаючись у подробиці щодо походження нотного матеріалу. На мою думку, на сторожі чужої інтелектуальної власності (до якої належить, зокрема, нотний матеріал – обробки, аранжування, переспіви) мають стояти міцні етичні принципи та чітке законодавство.

Існує думка, що в науці необхідно «розрізняти, з одного боку, когнітивну (пізнавальну) свободу, яка в науці, взагалі, безмежна, і з іншого боку – свободу дій суб'єктів в соціокультурній сфері. Остання